

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ
GÖÇ VE İLTİCA KOMİSYONU

HUKUKA AYKIRI
GERÇEKLEŞTİRİLEN SINIR DIŞI
İŞLEMLERİNE İLİŞKİN RAPOR

Haziran 2024, Ankara

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ
GÖÇ VE İLTİCA KOMİSYONU

HUKUKA AYKIRI
GERÇEKLEŞTİRİLEN SINIR DIŞI
İŞLEMLERİNE İLİŞKİN RAPOR

Haziran 2024 / Ankara

Türkiye Barolar Birliği Yayınları : 441

Hukuka Aykırı Gerçekleştirilen Sınır Dışı
İşlemlerine İlişkin Rapor

ISBN: 978-625-6233-02-7

© Türkiye Barolar Birliği
Ekim 2024, Ankara

Türkiye Barolar Birliği
Oğuzlar Mah. Barış Manço Cad.
Av. Özdemir Özok Sokağı No: 8
06520 Balgat – ANKARA

Tel: (312) 292 59 00 (pbx)

Faks: 312 286 55 65

www.barobirlik.org.tr

yayin@barobirlik.org.tr

Baskı: Arslanoğlu Matbaacılık
İvedik Organize Sanayi Sitesi
1354. Cad. Fora İş Merkezi No: 138/28
Yenimahalle/Ankara
Sertifika No: 46164

RAPOR HAKKINDA HUKUKİ GEREKÇE

Türkiye Barolar Birliği (TBB), Baroların ortak örgütü olarak üstlendiği görevlerin yanında, Avukatlık Kanunu'nun 110. maddesinde belirtilen görevleri de yerine getirir. Bu görevlerden biri de ilgili madde hükmünde bulunan "Hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını savunmak ve korumak, bu kavramlara işlerlik kazandırmak"tır.

TBB yukarıda belirtilen görevleri, kanundan kaynaklı olarak kurulan organlarının yanı sıra, TBB çatısı altında TBB Yönetim Kurulu kararları ile kurulmuş olan merkez ve komisyonlar aracılığıyla da yerine getirir.

TBB Göç ve İltica Komisyonu da bu sebeple kurulmuş komisyonlardan biri olup komisyon yönergesinde komisyonun görev ve etkinliklerinin belirtildiği 4. maddenin i bendinde "Mülteci haklarına ilişkin ihlallerin takibini ve ulusal ve uluslararası yargı mercilerine başvurulmasını sağlamak üzere Baroların Mülteci hakları kurul, komisyon ve merkezlerinin üyeleri arasında izleme ve raporlama çalışmalarını koordine etmek" de komisyonun görevleri arasında yer almıştır. İşbu rapor da TBB'nin "Hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını savunmak ve korumak, bu kavramlara işlerlik kazandırmak" görevi gereği TBB Göç ve İltica Komisyonu Yönergesi 4. madde i bendi kapsamında düzenlenmiştir.

SEBEP VE YÖNTEM

2023 Ağustos ayı ve sonrasındaki haftalar itibarıyla, birçok avukat TBB'ye ulaşarak yabancı müvekkillerinin, sınır dışı kararına karşı idari yargıda dava açma süresi içinde veya haklarında

verilen sınır dışı kararına karşı idari yargıda iptal davaları açmış olmalarına ve bu davalarını idareye bildirmiş olmasına rağmen müvekkillerinin iradeleri hilafına ve zorla sınır dışı edilmiş olduklarını bildirmişlerdir.

Gerek komisyonumuza gelen ihbarlar gerek kamuoyuna yansıyan haberler ve gerekse komisyonumuz üyesi avukatların doğrudan başına gelen vakalar benzerlik gösterdiği için TBB Göç ve İltica Komisyonu'nun talebiyle 10.10.2023 saat 13:39'da Barolara kayıtlı olarak faaliyet yürüten avukatlara bir kısa mesaj (SMS) gönderilmiş ve bahsedilen kapsamda bir ihlal yakınması olan meslektaşların 11.10.2023 saat 18:00'e kadar doldurması için bir anket linki sunulmuştur.

Bu ankette avukatlardan bilgisi istenen konular aşağıdaki gibi sıralanarak talep edilmiştir:

“SMS:

Son dönem artan hukuka aykırı sınır dışı işlemlerinin tespiti kapsamında, meslektaşlarımızın aşağıda sunulu anketi 11.10.2023 Saat 18:00'a kadar doldurmaları rica olunur.

İLGİLİ ANKET LİNKİ:

Baro Bilgisi : Zorunlu

Ad Soyad : İhtiyari

SORULAR :

1. *Sınır dışı iptal davası açma süresi devam ederken (7 gün) dava hakkını kullanamadan sınır dışı edilme vakası ile karşılaştınız mı? Evet / Hayır/*

2. *Oldu ise kaç vaka ile karşılaştınız / Hangi GGM/Uyruk (Irak, Suriye, İran, Afganistan ve diğer(belirtiniz)/Sınır dışı edildiği ülke (Irak, Suriye, İran, Afganistan ve diğer(belirtiniz),*
3. *Son iki ay içerisinde, sınır dışı kararına karşı derdest davası olmasına ve kuruma bildirilmesine rağmen Göç İdaresi Başkanlığınca sınır dışı edilen müvekkiliniz oldu mu? Evet / Hayır*
4. *Oldu ise kaç vaka ile karşılaştınız / Hangi GGM/Uyruk (Irak, Suriye, İran, Afganistan ve diğer(belirtiniz)/Sınır dışı edildiği ülke (Irak, Suriye, İran, Afganistan ve diğer(belirtiniz),*
5. *Yasaya aykırı olduğunu düşündüğünüz sınır dışı etme işlemine karşı herhangi bir hukuki yola başvurduunuz mu? Savcılık şikâyet / AYM başvurusu / diğer (belirtiniz)*
6. *Son dönemde meydana gelen hukuka aykırı sınır dışı işlemlerine ilişkin eklemek isteyeceğiniz başkaca husus varsa belirtiniz (ihtiyari).*
7. *TBB'nin bu konuda yapacağı çalışma ile ilgili size ulaşmasını isterseniz iletişim bilgilerinizi yazınız(ihtiyari).”*

29 saat içinde ankete verilen cevapların ilk izlemesi ve istatistiksel çalışması yapılması üzerine tespiti yapılan ihlallere ilişkin olarak 22.10.2023 tarihinde öncelikle bir basın açıklanması yapılmıştır. (<https://www.barobirlik.org.tr/Haberler/yabanci-muvekkillerinhaklarinda-kesinlesmis-bir-karar-olmaksizin-sinir-disi-edilmelerine-iliskin-ac-84217>). Aynı tarihlerde aynı konuda İzmir Barosu, Ankara Barosu ve Şanlıurfa Barosu da basın açıklamaları yapmışlardır.

Sonraki süreçte ankete verilen cevaplar ayrıntılı olarak incelenmiş olup 22.01.2024 tarihinde yukarıda belirtilen anketin

7 numaralı “TBB’nin bu konuda yapacağı çalışma ile ilgili size ulaşmasını isterseniz iletişim bilgilerinizi yazınız (ihtiyari)” şeklindeki sorusuna olumlu cevap veren 156 avukata aşağıda yer alan kısa mesaj (SMS) ve anket ile bilgisi sorulmuştur:

“SMS:

Sayın meslektaşımız; 10 Ekim 2023 tarihinde hukuka aykırı sınır dışı işlemlerine ilişkin yapılan ankete vermiş olduğunuz iletişim kurulması yönündeki cevabınıza istinaden linkte bulunan soruyu 05.02.2024 tarihine kadar cevaplamanızı rica ederiz.

İLGİLİ ANKET LİNKİ:

Öncelikle TBB Göç ve İltica Komisyonunca hazırlanacak rapora katkı sağlamaya kabul ettiğiniz için teşekkür ederiz ve tarafınızca verilecek bilgilerin anonim hale getirerek kullanılacağını bilginize sunarız.

Adınız Soyadınız

.....

Hukuka aykırı olarak gerçekleştirilmiş olduğunu belirttiğiniz sınır dışı işlemlerini;

- *Özel ihtiyaç sahibi olma durumu,*
- *Sınır dışı işlemleri sırasında veya sonrasında müvekkillerin uğramış olduğu zarar (insan ticareti mağduru olma, ölüm, yaralanma, hürriyetinden yoksun bırakılma, işkence, kötü muamele),*
- *İhlale ilişkin başvuru yapılmışsa başvuru yolu ve hangi aşamada olduğu,*

Bilgilerini içerir şekilde özetlemenizi rica ederiz.”

Yukarıdaki anket sonuçlarının da elde edilmesi ile anketlere cevap veren avukatların yanıtlarıyla elde edilen bilgiler tek tek incelenerek bu rapora konu veriler elde edilmiştir. Bu verilerin derlenmesinden sonra Göç İdaresi Başkanlığına 06.05.2024 tarihinde verilere ilişkin bilgi ve sorular içeren bir e-posta gönderilmiş; 15 gün içerisinde verilecek yanıtların hazırlanacak rapora konulacağı belirtilmiştir. Göç İdaresi Başkanlığından sorulan sorulara ilişkin herhangi bir cevap alınmamıştır.

HUKUKİ DURUM

Türkiye'nin alana dair ilk ve tek yasal düzenlemesi olan 04.04.2013 tarih ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) Göç İdaresi Başkanlığı teşkilat yapısını düzenleyen beşinci kısmı dışında 04.04.2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. YUKK OHAL döneminde çıkarılan KHK ve sonrasında yapılan yasal değişikliklerden sonra madde 53 günümüz itibarıyla aşağıdaki gibidir:

Sınır dışı etme kararı

MADDE 53 –

(1) Sınır dışı etme kararı, Genel Müdürlüğün talimatı üzerine veya resen valiliklerce alınır.

(2) Karar, gerekçeleriyle birlikte hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancıya veya yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edilir. Hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancı, bir avukat tarafından temsil edilmiyorsa kendisi veya yasal temsilcisi, kararın sonucu, itiraz usulleri ve süreleri hakkında bilgilendirilir.

(3) Yabancı veya yasal temsilcisi ya da avukatı, sınır dışı etme kararına karşı, kararın tebliğinden itibaren yedi gün içinde ida-

*re mahkemesine başvurabilir. **Mahkemeye başvuran kişi, sınır dışı etme kararını veren makama da başvurusunu bildirir.** Mahkemeye yapılan başvurular on beş gün içinde sonuçlandırılır. Mahkemenin bu konuda vermiş olduğu karar kesindir. **Yabancı- nın rızası saklı kalmak kaydıyla, dava açma süresi içinde veya yargı yoluna başvurulması hâlinde yargılama sonuçlanıncaya kadar yabancı sınır dışı edilmez.***

Görüldüğü üzere 2014 yılında yürürlüğe giren yasal düzenleme sınır dışı etme kararlarına karşı idari yargıda açılan iptal davalarının akıbetlerinin semeresiz kalmaması, gerçekleştirilen sınır dışı işlemlerinin telafi edilemeyecek zararlar doğurmaması adına idari yargıda açılan davada herhangi bir 2577 sayılı İYUK madde 27 kapsamında Yürütmeyi Durdurma (YD) kararına ihtiyaç duymaksızın “otomatik durdurma etkisi” öngörmüştür. Bu yasal düzenleme hakkında sınır dışı etme konusunda idari karar verilen kişileri koruyan çok önemli bir usul güvencesidir. AİHM’nin konuya dair çok sayıda içtihadında sınır dışı etme kararlarına karşı açılan davaların otomatik durdurma etkisi ülkede alana dair “etkili iç hukuk yolu” varlığı açısından önemle aranan bir özelliktir. Bu nedenle YUKK taslağı TBMM’ne sunulmasından sonra TBMM Komisyon çalışmaları sürecinde yasa fıkrasına eklenmiş ve düzenleme bu şekilde yasalaşmıştır.

Yasa fıkrasında dikkat çeken “**Mahkemeye başvuran kişi, sınır dışı etme kararını veren makama da başvurusunu bildirir**” düzenlemesi yasanın yürürlük tarihinde Göç İdaresi Başkanlığının kullandığı GÖÇ NET veri tabanının UYAP ile uyumlu ve erişilir olmaması nedeniyle yasa metnine konulmuş bir düzenlemedir. Bu düzenlemenin uygulayıcılara yönelik bir tavsiyeden ziyade emredici bir düzenleme olduğuna dikkat etmek gerekmektedir.

dir. Zira, normalde Göç İdaresinin vermiş olduğu sınır dışı etme kararına karşı iptal davası açıldığı bilgisi yerel İdare Mahkemesi tarafından dava dilekçesi davalı idareye tebliğ edilmesi ile mümkün olmaktadır. Bu da -Mahkemeden Mahkemeye değişmekle birlikte- haftalar, hatta bazen aylar alabilmektedir. Bu süreç zarfında yasada öngörülen dava açma süresi geçtiğinden bahisle ilgili kişinin sınır dışı edilmemesi için idarenin dava açıldığı konusunda bilgilendirilmesi gereği vardır. Yasa koyucu bu düzenleme ile buradaki bildirim yükümlülüğünü dava açan kişiye (yabancı asil, yasal temsilci veya Avukatı) yüklemiştir. Bildirimi alan Göç İdaresi böylelikle ilgili kişiyi idari yargıda açılan iptal davasının sonucuna kadar sınır dışı etmeme yasal yükümü altındadır. **Yasada görülen bildirim yükümünde ise bir şekil şartı düzenlenmemiştir.**

Buna göre yasanın yürürlüğe girme tarihinden itibaren gelişen uygulama da bu şekilde olmuştur: yerel İdare Mahkemesinde iptal davası **açan yabancı**, yasal temsilci veya Avukatı dava açtığına dair bildirimini mümkün olan en kısa süre içinde kişinin idari gözetimde tutulduğu Geri Gönderme Merkezi (GGM)'nin bulunduğu İl Müdürlüğüne yapmaktadır. Bildirim için yasada bir şekil şartı öngörülmediği için İl Müdürlüğü evrak kayıt defterine kaydetmek şekliyle elden teslim, Göç İdaresi web sitesinde ilan edilen faks numarasına faks gönderme veya Göç İdaresi web sitesinde ilan edilen e-posta adresine e-posta gönderme şekliyle bildirimler yapılagelmiştir. Uygulamada en çok hızı ve ekli evraklarda bulunması gereken “dava bilgi formu” ve vekaletnameyi gönderme kolaylığı ile e-posta tercih edilmiştir. Bazı büyük şehirlerde Göç İdaresi İl Müdürlüğü veya zaten yerleşim yerlerinden çok uzak lokasyonlara inşa edilen GGM'lere fiziken

erişim zor ve zahmetli olduğu için böylesi bir uygulama tüm taraflar için de en uygun çözüm olmuştur. İl Müdürlüklerine Avukat ve sekreterlerin gelmesi ile oluşacak gereksiz kalabalık ve gelenlerle ilgilenmesi gereken personel istihdamı da düşünüldüğünde uygulamadaki yıllardır süregelen pratiğin Göç İdaresi için de çok uygun bir çözüm olduğu bilinmektedir.

OHAL döneminde 29.10.2016 tarih ve 676 sayılı KHK ile gerçekleştirilen ve 2018’de 7070 sayılı Kanun ile yasalaşan bir değişiklik ile YUKK madde 54/1-b, d ve yeni eklenen k bentlerinden verilen sınır dışı kararlarında dava açmanın yürütmeyi otomatik durdurma etkisi kaldırılmıştır. Ancak AYM’nin Y.T. kararı sonrasında ve kararın verdiği bir yıllık süre henüz dolmadan 06.12.2019 tarih ve 7196 sayılı Kanun madde 75 ile madde metninden çıkarılmış ve Kanunun ilk düzenleme aşamasındaki sistematığe dönülmüştür. Tüm bu süreç zarfında yasanın emredici düzenlemesi büyük oranda uygulamaya geçirilmiştir.

Konu hakkında üzerinde durulması gereken bir başka boyut ise açılan iptal davasının otomatik durdurma etkisinin yegâne istisnası olarak YUKK madde 53/3’ün son cümlesinde yer alan “**yabancının rızası saklı kalmak kaydıyla**” ifadesinde kendisini bulan “**gönüllü geri dönüş**” uygulamasıdır. Buna göre ilgili kişinin hakkında verilen sınır dışı etme kararına karşı bir itirazının olmaması, ülkesine veya bir başka ülkeye gönderilmesini özgür iradesi ile kabul etmesi durumunda elbette kişi herhangi bir idari yargı süreci işletilmesine gerek olmaksızın sınır dışı edilebilecektir. Ancak uygulamada bazı yabancıların bu yönde özgür istek ve iradeleri olmamasına rağmen sanki bu yönde bir iradeleri varmış gibi, bir şekilde tanzim edilen belgeler vasıtası ile sınır dışı edildikleri şikayetleri alınmaktadır. Yasanın yürürlüğe

girişinden sonraki süreçte zaman zaman bu şikâyetler dile getirilmiş, bu konuda ulusal ve uluslararası ölçekte çalışan birçok kuruluş tarafından çok sayıda eleştirel rapor düzenlenmiştir.

İçişleri Bakanlığının Geçici Koruma Kapsamındaki Yabancıların İşlemlerine İlişkin Usul ve Esaslara İlişkin 2017/10 Sayılı Genelgesi'nde "gönüllü geri dönüş yapmak isteyen yabancının yanı sıra Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği temsilcisi, temsilcinin bulunmaması durumunda Kızılay yetkilisi, Kızılay yetkilisinin de bulunmaması hâlinde valiliklerce uygun görülen sivil toplum kuruluşu temsilcisi veya valilik insan hakları ve eşitlik kurulu görevlileri tarafından imzalanacağı" ifade edilmiştir. Ancak bu usul şartlarının çoğu zaman doğru bir şekilde yerine getirilmediği şikâyetleri söz konusudur.

Sosyopolitik olarak değişen dönemlerde ve bazı GGM'lerde ve bazı vakalarda yasanın âmir düzenlemesine aykırı uygulama ve sınır dışı etme şikâyetleri duyulsa da büyük oranda uygulamanın yasal âmir düzenlemeye uygun bir şekilde gerçekleştiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak işbu raporun hazırlanmasına neden ve dayanak oluşturan şikâyetler bu genel idari pratiğin dışında gelişmiştir. Kısa sayılabilecek bir zaman dönemi içinde Türkiye'de birçok ildeki GGM'den, çok sayıda kişiden, bu kadar çok ve yoğun şikâyetlerin alınması tesadüf olarak değerlendirilemez. Aynı gün içinde bir GGM'den, haklarında verilen sınır dışı kararlarını iptal ettirebilmek için özel avukat tutan ve vekalet ücreti ödeyen, çekirdek aileleri halen ülkemizde yaşıyor olmalarına rağmen yüzlerce kişinin birlikte ülkelerine geri dönme konusunda uyum içinde olmaları ve çok sayıda otobüsün GGM'den sınırlara transferleri hızlıca gerçekleştirmeleri hayatın olağan akışına uygun değildir. Bu uygulama ülkede

o tarihe kadar görülen “gönüllü geri dönüş” istatistikleri ile de uyumlu ve tutarlı değildir. Şikâyetlerin yoğunluğu ortada olağanüstü yaşanan bir durum olduğunu göstermektedir. Bu nedenle Komisyonumuz tarafından konunun araştırılması zarureti duyulmuştur.

HUKUKA AYKIRI GERÇEKLEŞTİRİLEN SINIR DIŞI İŞLEMELERİNE İLİŞKİN VERİLER

2023 yılı 10 Ekim ve öncesindeki iki aylık sürede gerçekleşen sınır dışı işlemlerindeki ihlallere ilişkin TBB tarafından yapılan ankete 47 farklı Barodan 1154 avukat cevap vermiş olup 491 avukat en az bir müvekkili nezdinde ihlal olduğu yönünde bilgi vermiştir.

Net bilgiler aşağıda paylaşılmış olmakla birlikte, içerik kısmında da anlaşılacağı üzere ankete konu çoğu sınır dışı etme işlemi yabancıların rızasına aykırı olarak imzalatılan veya oluşturulmuş “gönüllü” geri dönüş belgeleri vasıtasıyla gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla, bu kişilerin ülkeden çıkışları YUKK madde 53 vd. hükümlerince dar anlamda “sınır dışı etme” işlemi olarak görülemeyecekse dahi, ilgili gönüllü geri dönüş belgelerinin rızalarına aykırı olarak imzalatıldığı veya oluşturulduğu yönündeki iddialar düşünüldüğünde gerçek bir gönüllü geri dönüş kapsamında değerlendirilemeyeceği için sınır dışı edilenler olarak nitelendirilmiştir.

Anketlere verilen yanıtlarla elde edilen veriler aşağıdaki gibi olup ilk kısımda daha nicel veriler yer alırken verilerin sıralandığı ikinci kısımda ise avukatların 11.10.2023 tarihli anketin 6. sorusu olan “*Son dönemde meydana gelen hukuka aykırı sınır*

dışı işlemlerine ilişkin eklemek isteyeceğiniz başkaca husus varsa belirtiniz (ihtiyari)” kısmına ve 22.01.2024 tarihinde gönderilen ankete verilen yanıtların değerlendirilmesi yer almaktadır.

A- HUKUKA AYKIRI SINIR DIŞI İŞLEMLERİNE YÖNELİK NİCEL VERİLER

1. Ankete 47 farklı barodan 1154 avukat cevap vermiştir.
2. Anketi dolduran avukatlardan 491’i ya bir ya da birden çok müvekkilinin yedi günlük süre beklenmeden sınır dışı edildiğini ya da anket tarihinden geriye dönük olarak iki ay içinde olmak kaydıyla sınır dışı etme kararına karşı açtıkları iptal davası derdestken sınır dışı edildiğini ifade etmiştir.
3. Avukatlara bu şekilde sınır dışı edilen müvekkil sayısı sorulduğunda ise, yedi günlük dava açma süresinin bitmesini beklemeden en az 1772 yabancıların sınır dışı edilmiş olduğu belirtilmiş olup bunun dışında “birkaç tane”, “sayısız”, “onlarca”, “çok kez”, “sayıca çok” ve “defalarca” olarak yanıtlar mevcuttur. Anketin yapıldığı tarih itibarıyla geriye dönük olarak son iki ay içerisinde sınır dışı etme kararına karşı iptal davası açılmasına rağmen dava derdestken sınır dışı edilen yabancı sayısının da en az 696 olduğu belirtilmiştir.
4. Sınır dışı edilen yabancıların çoğunluğu Suriye, Afganistan, İran, Irak ve Türkmenistan uyrukludur. Bunun dışındakiler, Azerbaycan, Bangladeş, Bulgaristan, Cezayir, Fas, Filistin, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Kolombiya, Libya, Mısır, Moldova, Nijerya, Özbekistan, Pakistan, Rus-

ya, Sierra Leone, Somali, Sudan, Ukrayna, Zambiya uyrukludur.

5. Söz konusu sınır dışı etme işlemlerinin çoğunluğu kişilerin son olarak gönderildikleri Gaziantep, Şanlıurfa ve Adana GGM'lerinden gerçekleştiği bildirilmekle beraber İstanbul, Ağrı, Ankara, Aydın, Bursa, Çanakkale, Çankırı, Erzurum, Iğdır, İzmir, Kahramanmaraş Kayseri, Kırklareli, Kilis, Kocaeli, Malatya, Manisa, Muğla ve Van gibi birçok farklı GGM'den kaynaklı olarak anketin konusunu oluşturan işlemlerin tesis edildiği belirtilmiştir.
6. Ankete konu işlemlere karşı 229 avukat ilgili cumhuriyet başsavcılığına suç duyurusunda bulunduğunu, 113 avukat Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunduğunu, 15 avukat idari yargı yoluna gittiğini, 8 avukat ilgili idareye (valilik, il göç idaresi müdürlüğü, GGM Müdürlüğü) doğrudan başvurduğunu, 6 avukat mensubu olduğu ya da sorun yaşadığı GGM'nin bulunduğu ilin barosuna hitaben tutanak tuttuğunu, 5 avukat CİMER başvurusunda bulunduğunu, 2 avukat iltica ve göç alanında çalışan sivil toplum örgütü ile konuya ilişkin görüştüğünü, 1 avukat ise Kamu Denetçiliği Kurumuna başvuruda bulunduğunu belirtmiştir.
7. Raporun yazıldığı tarih itibarıyla başvuruların herhangi birinden olumlu bir sonuç alındığına dair bir beyan Komisyonumuza ulaşmamıştır.

B) HUKUKA AYKIRI SINIR DIŞI İŞLEMİNE YÖNELİK NİTEL VERİLER

Yukarıda bahsi geçen veriler ankette yer alan doğrudan sorulara karşılık olarak verilen cevaplardan elde edilmiş olup, ankete cevap veren avukatlar yorum kısmında ve 22.01.2024 tarihli ankette verilen yanıtlarda birçok yerde benzer bazı uygulamalara dikkat çekmişlerdir. Ülkenin geneline ilişkin ortaklaşan yorumlar ve dikkat çeken bazı münferit vakalar aşağıda derlenmiştir:

1. Avukatların çoğu suç duyuruları işkence suçuna ilişkin olsa dahi ilgili savcılığın soruşturma izni istediğini, ilgili valiliklerce de soruşturma izni verilmediğini, aksi hâlde de şüpheliler hakkında kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verildiğini belirtmiştir. Belirtilen şekillerde sınır dışı edilen birçok yabancıнын bazen korkudan bazen de süreçle ilgili daha fazla uğraşıp yıpranmak istemediği için yasal başvuru yapmak istemediği, özellikle bir başvuru veya şikâyet mekanizmasını işletmeleri halinde Türkiye’de olan yakınlarına yönelik işlem yapılmasından da endişelendikleri, bu nedenle de yargısal denetim mekanizmalarına başvurmadıkları gelen yanıtlar arasındadır. Birçok vakada ise yabancından vekâletname almadan sınır dışı edilen kişilerin gönderildikleri ülkelerde vekâletname çıkarmakta yaşadıkları zorluklardan dolayı şikâyet ve başvuru sürecini işletemediklerini belirtmişlerdir.
2. Yorum kısmına yanıt veren avukatların yarısından fazlası müvekkillerine iradesi dışında, gönüllü geri dönüş formu

imzalatıldığını vurgulamıştır. Yabancıнын bu formu imzalaması için başvuru yöntemleri ise farklılaşmaktadır. Buna göre, bazen imzalanması gereken belgeler çok sayıda olmak kaydıyla üst üste koyulduktan sonra fark ettirilmeden araya gönüllü geri dönüş evrakı koyulması ya da başka bir belge olduğu söylenerek yabancıнын evrakı okumasına izin vermeden imzalatmak gibi yöntemler kullanılabilir. Ayrıca, kimi zaman yanlış hukuki bilgilendirme yapılarak, kimi zaman da psikolojik ve/veya fiziksel şiddet uygulayarak ya da su veya başkaca gıdaları vermeyerek gönüllü geri dönüş formu ve hatta zorla davadan feragat belgesi imzalatıldığı da verilen yanıtlar arasında göze çarpmaktadır.

3. Gelen yorumların içinde GGM’de bu konuda çalışan bazı memurların ilgili imzayı almadan önce veya aldıktan sonra “şimdi git, kaçakçıyla geri gelersin” dedikleri, metin kısmı kapalı olacak şekilde sadece imza yeri açık olan evrakın imzalatıldığı, Türkçe bilmeyen şahsın Türkçe el yazısıyla kendi isteğiyle gitmek istekli dilekçe vermesi gibi hususlar mevcuttur. Bunun dışında dile getirilen önemli bir husus kişiden gönüllü geri dönüş formuna imza vermesi için herhangi bir girişim olmaması, ancak bu formlara orada bulunan bir özel güvenlik görevlisi tarafından, çok sayıda kişiler adına sahte imzalar atıldığı beyanıdır.
4. İdari gözetim altında tutulanların yeri il olarak sürekli olarak değiştirildiği için psikolojik olarak yıpranıp gönüllü geri dönüş imzalamaya mecbur bırakılan, sınır dışı etme kararına karşı iptal davası açma süresini yer de-

ğıştırmelerden dolayı kaçırılan ve bir GGM’de uzun süre duramadığı için notere erişemeyen yabancıların olduğu da gelen yanıtlar arasındadır. Ayrıca, yeri sürekli olarak değiştirilen yabancıların nereye gönderildiğine dair yakınlarına ve avukata bilgi verilmesinde önemli aksaklıklar yaşandığı iletilmiştir.

5. Usulsüz şekilde sınır dışı edilen yabancıların yakınlarının işlemin avukatın ihmali ile gerçekleştiği öngörüsüyle yabancıların avukatını hedef aldıkları örneklerin olduğu da gelen yorumlar arasındadır.
6. Gelen yanıtlarda sıklıkla anılan GGM’lerden biri olan Gaziantep GGM’de idari gözetim altında olan bir yabancı, gelen bir yanıtta göre avukatını Suriye’den aramış, kesinlikle herhangi bir belgeye imza atmadan sınır dışı edildiğini söylemiştir. Birçok avukat Gaziantep, Şanlıurfa ve Adana’daki GGM’lerin hukuki gerekçelerin oluşması halinde idari gözetim tedbirinin uygulanması için yabancıların belirli bir süre için tutulması amacıyla kurulmalarına rağmen bu GGM’lerin müvekkillerine kötü muamele edilmek suretiyle müvekkillerin iradesi dışında gönüllü geri dönüş formu imzalamaya psikolojik olarak zorlama mekânları haline dönüştüklerini belirtmişlerdir. Bir avukat ise gönüllü geri dönüş formunu imzalamak istemeyen müvekkilinin elleri ve kolları tutulmak suretiyle zorla gönüllü geri dönüş formuna parmak bastırıldığını ifade etmiştir.
7. İhlallere ilişkin ankete cevap veren avukatlardan biri Şanlıurfa GGM’de yabancılarla darp ve cebir uygulanarak gönüllü geri dönüş formu imzalatıldığını iletmıştır.

8. Bazı avukatlar son bir ayda gönüllü geri dönüş formuna imza atmadığı hâlde gönderilenlerin olduğunu, bu şekilde sınır dışı edilen yabancıların, gönüllü geri dönüş formuna memurlar tarafından yabancıların imzası taklit edilmek suretiyle imzalar atıldığını ve bu sebeple birçok dosyada suç duyurusunda bulunulduğunu iletmiştir.
9. Anket sorularına paralel biçimde yorumlarda yaygın olarak hukuka aykırı usullerle sınır dışı etme işlemlerinin gerçekleştirildiğinden de bahsedilmiştir. Yabancıların, özellikle Afganistan'a doğrudan uçuşların olmaması sebebiyle Afganistan uyrukluların zorla Türkiye-İran sınırında, gümrük kapısının ve İran kolluk güçlerinin dahi olmadığı dağlık bir alanda herhangi bir yasal prosedür işletilmeden bırakılması ve kendilerinden zorla sınırı geçmelerinin istendiğinin pek çok kez yaşandığı iletmiştir. Bu şekilde sınırın dışına itilen yabancıların insan ticareti çetelerinin eline düştükleri, bu çetelerin yabancıların para, telefon ve değerli eşyalarını gasp ettikleri, ailelerine şantaj yaptıkları ve fidye istedikleri, aksi halde türlü işkence ve insanlık dışı muamelelerde buldukları iletmiştir. Bu vakalar içinde kulak, burun ve parmak gibi uzuv kesilmesi ile doğrudan öldürme eylemlerinin de mevcut olduğu yorumlarda vurgulanmıştır. Yanıt veren avukatlardan biri bu şekilde İran'a yapılan bir sınır dışı vakasına ilişkin olarak, müvekkilinin ailesine müvekkile uygulanan şiddete ilişkin suç örgütlerinin gönderdiği videoların, mesajlaşmaların ve fidye gönderimine ilişkin banka hareket kayıtlarının mevcut olduğunu belirtmiştir.

10. İdari gözetim kararı olmaksızın GGM’de tutulma ve sınır dışı etme kararının ilgili idare mahkemesince iptaline rağmen sınır dışı etme işleminin uygulanması da yorum yapan avukatların sıkça vurguladığı hususlardandır. Özellikle idari gözetim kararı olmadan tutulan yabancılarla ilgili yargısal yolun belirsizliğinin de hak kaybına neden olduğu iletilmiştir.
11. Gelen yorumlar arasında usulsüz sınır dışı etme işlemlerinin yolunu açan başka uygulamalardan da bahsedilmiştir. Öncelikle, avukatların müvekkilleriyle görüşmek isteme taleplerinin isimdeki harf hatası veya farklılığı gibi sebepler nedeniyle müvekkilin orada olmadığı söylenerek görüşmekten vazgeçirilmeye çalışılmasından birçok avukat bahsetmiştir. Ek olarak, avukatın yabancıyla görüşme ya da vekâletname alma işlemlerine başladıktan hemen sonra müvekkilin idari gözetim altında olduğu GGM’den çok uzakta bir başka GGM’ye gönderilmesi, dosya inceleme, evrak örneği alma, yabancıyla görüşme, süreç hakkında bilgi alma, dilekçe sunduklarına ilişkin alındı belgesi alma taleplerinin hukuka aykırı gerekçelerle reddedilmesi gibi hususlar iletilmiştir. Ne var ki, bu tip uygulamalara o an itiraz edildiği ve kanuni gerekçelerde ısrarcı olduğunda ve özellikle tutanak tutmaya başlanması halinde bu taleplerin yerine getirildiği de vurgulanmıştır. Memurların mevzuata, insan haklarına yönelik eğitim almasının gerekli olduğu bu şekilde hukuka uygun taleplerin kabulü için ısrar edilmesinin gerekli olmadığına GGM memurlarınca anlaşılması ortak bir talep olarak yorumlarda görülmektedir.

12. Avukatların sınır dışı etme kararına karşı açtıkları iptal davasına ilişkin bilgi formlarının ilgili göç idaresinin resmi e-posta adresine gönderilmesini bazı il müdürlükleri kabul ederken, bazı il müdürlüklerinin mevzuatta özel bir şartı olmamasına rağmen elden teslim etmek suretiyle yazılı bildirimde bulunulmasını istedikleri de yorumlarda sıkça aktarılmıştır. Özellikle elden teslim etmek suretiyle yazılı bildirim isteyen GGM'lerde yazılı bildirim yapılmasının sadece mesai saatleri içerisinde mümkün olmasına karşın yabancıların mesai saatleri dışında da sınır dışı edildiği ve bundan kaynaklı hak kayıpları yaşandığı iletilmiştir.
13. Çeşitli il göç idaresi birimlerinde ve özellikle GGM'lerde hem avukatlara yönelik hem de idari gözetim altındakiyle yönelik olarak bazı kurum çalışanları tarafından sert ve kaba bir tutum sergilendiği pek çok kez vurgulanmıştır.

Münferit olarak vaka paylaşan avukatlardan ise;

14. Birden fazla avukat Malatya GGM'deki bazı göç uzmanları ve GGM yönetiminin keyfi biçimde avukatların müvekkiliyle görüşmesini engellediğini iletmıştır. Ankete yanıt veren başka bir avukat ise Malatya GGM'de evrak teslimlerinin usulüne uygun yapılmadığını, Malatya GGM'de *"Hukuka aykırı işlemi ben tesis ediyorum, itirazınız varsa gidin istediğin yere, istersem avukatlara hiçbir iş yaptırmam"* şeklinde beyanlarda bulunulduğunu iletmıştır. Benzer bir yorum Ankara Akyurt GGM için de iletilmiştir. Buna göre, yetkili personeller dava açma süresi içinde

gerekli bilgi ve belgeleri vermemekte ve bu tavır dava açma süresinin kaçırılmasına neden olmaktadır.

15. Yanıt veren avukatlardan biri müvekkillerinin GGM’lerde yeterli derece yemek verilmediğini ve temel ihtiyaçlarının karşılanmadığını iletmiştir. Ek olarak, müvekkilinin kendisine kurum görevlilerinin “*Deport olmayı kabul edersen sana battaniye veririz*” diyerek şart koştuklarını, yatakta değil yerde uyduklarını, defalarca kurum görevlileri tarafından fiziksel şiddete maruz kaldıklarını anlattığını iletmiştir. Yanıt veren avukat, bu konularla ilgili gerek müvekkillerinin isteksizliği nedeniyle gerekse idarenin bu süreçte dilekçeleri işleme almaması nedeniyle işlem yapmakta zorlandıklarını, bu durumun hem mülteci hakları hem de avukat hakları ihlali olarak gerçekleştiğini vurgulamıştır.
16. İhlallere ilişkin beyanda bulunan başka bir avukat, anket yapılmadan bir hafta önce gözaltına alınan ve savcılıktan ifadeleri alınmadan serbest bırakılan biri kendi müvekkili olmak üzere yaklaşık 40 yabancının gönüllü geri dönüş rızaları olmaksızın zorlandıklarını ve kötü muameleye maruz tutularak sınır dışı edildiğini iletmiştir.
17. Ankete yanıt veren bir diğer avukat; bazı müvekkillerin bir aile olarak Silivri Selimpaşa GGM’de, diğer bir müvekkilinin Tuzla GGM’de avukata vekaletname verdikten yarım saat sonra zorla ve tehditle önlerine gönüllü geri dönüş formu konulduğunu, müvekkilleri imza atmadığı halde zorla sınır dışı edildiklerini, bu işlemlerin avukat vekaletnamesi alındıktan yarım saat sonra zorla ve

hukuksuz olarak yapıldığını, olayın 13 Eylül 2023 tarihinde gerçekleştiğini, diğer başka bir müvekkilinin ise hakkında ilgili idare mahkemesinde sınır dışı etme kararına karşı iptal davası açıldığı ve derdest olduğu halde müvekkili darp edilerek zorla gönüllü geri dönüş evrakı imzalatıldığını belirtmiştir.

18. Bir avukat, müvekkiline idari dava açılış formu verildiğini ancak ilgili görevlilerin “*avukat seni dolandırmış, bu belge sahte*” dediklerini, böylelikle hem avukatların itibarına hem de hukuk devleti ilkesine zarar verildiğini belirtmiştir.
19. Gelen yanıtlardan birinde bir Avukat, hakkında sınır dışı etme kararı verilen müvekkilin iki yaşındaki çocuğu ile GGM’de tutulduğunu, 17.09.2023 tarihinde meydana gelen başka bir GGM’ye sevk işlemi sırasında gerçekleşen kazada müvekkilinin iki yaşındaki çocuğuyla birlikte öldüğünü belirtmiştir.
20. Bir başka avukat Gaziantep GGM’den darp edilip usulsüz bir şekilde sınır dışı edilen bir yabancıнын ailesi Türkiye’de olduğu için düzensiz yollardan Türkiye’ye dönmeye çalışırken vurularak öldürüldüğünü, ailesinin cenazesini Kilis üzerinden aldığını, kim tarafından öldürüldüğünün ise tespit edilemediğini belirtmiştir.
21. Yanıtlardan birinde, menşe ülkesine sınır dışı edilmesi halinde işkence ve kötü muamele riski olduğu gerekçesi ile dava açılan yabancıнын, menşe ülke konsolosluk temsilcileri ile GGM’de yüz yüze görüştürüldüğü, bu görüşmede baskıya maruz kalmış olma ihtimalinin

yüksek olduğu, zaten bu görüşmenin hemen ardından da yabancının menşe ülkeye sınır dışı edildiği ifade edilmiştir.

22. Başka bir avukat Afganistan uyruklu müvekkilinin usulsüz bir şekilde Irak'a sınır dışı edildiğini, Irak'ta şiddete maruz kaldığını, telefonunun ve parasının çalındığını belirtmiştir.
23. İhlallere ilişkin beyanda bulunan başka bir avukat son aylarda Afganistan Konsolosluğunun kendi isteği ile sınır dışı edilmek istemeyen kişilere seyahat belgesi düzenlemediğini, bu sebeple göç idarelerinin tüm ülke genelinde sistematik olarak tüm Afganistan uyrukları İran sınırına yakın Van ve Ağrı GGM'lerine sevk ettiğini, bu GGM'lerde yabancıların İran sınırında devlet kontrol olmadığı yerlere götürülüp bırakıldığını, İran tarafına bırakılan yabancıların dosyalarına "idari gözetim sonlandırma" kararı konularak, müvekkil hakkında bilgi sorulduğunda "*Biz serbest bıraktık, kendileri gitmiş*" şeklinde cevap verildiğini, ancak son aylarda bu GGM'lere tüm ülkeden çok yoğun sevk yapıldığından artık müvekkillerin dosyalarına idari gözetim sonlandırma formları konulmadığını, bu durumun aslında GGM'lerin hukuksuz işlemlerini ispatladığını, bu şekilde İran topraklarına bırakılan iki yabancı için sevk edildikleri GGM'den Van GGM'ye sevk edildiklerine dair ve yine Van GGM'den de bu kurumda olmadıklarına dair yazılı belgeler aldıklarını, bu durumun da hukuka aykırı işlemleri ispatlayan açık deliller olduğunu belirtmiştir.

24. Avukatlardan biri, idari gözetim altındaki yabancıların para ve değerli eşyalarına uçak bileti parası diye el konulduğunu ve ortalama bir uçak bileti parasından çok daha yüksek meblağlar tutan bu paraların geri verilmediğini ifade etmiştir.
25. Bir avukat ise sistemin kendi kurallarını uygulamaması nedeniyle çelişki ürettiğini, düzensiz durumda olan müvekkilinin düzensiz durumda olanların başvurabileceği bir statü olan insani ikamet izni için ilgili il göç idaresi müdürlüğüne başvurduğunda henüz kayıtlı olmadığından dolayı idari gözetim altına alındığını vurgulamıştır.
26. Bir avukat, idari gözetim altındaki müvekkili ve beraberindeki yabancıların hakkında idari gözetim sonlandırılma kararı verildikten sonra otobüslerle sınır kapısından geçirilip bırakıldıklarını iletmiştir. Buna göre, salıverilme evrakı olan yabancı idarece serbest bırakılmış ve kendi iradesiyle sınırı geçmiş gibi bir görünüm ortaya çıktığı yorumunu yapmıştır.

İLGİLİ ULUSLARARASI HUKUK

Sınır dışı etme kararına karşı otomatik durdurucu etkinin varlığı, AİHM'nin standartlarına göre taraf devletlerin mevzuatında mutlaka bulunması gereken bir usuli güvencedir. Bu güvencenin devrede olmaması sınır dışı etme kararına karşı yargı yoluna başvurulmasını etkisiz kılacaktır. (Abdolkhani ve Karimnia v. Türkiye 30471/08 01.03.2010 P.58; Conka v. Belçika 51564/99 P.79; N.A. v. Birleşik Krallık 25904/07 P.90)

Rızaya aykırı biçimde imzalatılan gönüllü geri dönüş formlarıyla gönüllü geri dönüş yapmış gibi gösterilerek Türkiye'den sınır dışı edilenler AİHM'nin dikkatine Akkad v. Türkiye (1557/19 p.83 vd.) kararında gelmiştir. Kararda, gönüllü geri dönüş belgesinin inandırıcılığını azaltan unsurlar arasında belgenin kopyasının başvurucaya verilmemesi, forma imza attıktan sonra tutulma halinin devam etmesi sebebiyle dış dünyayla iletişiminin bulunmaması ve dolayısıyla bu sürece itiraz etmek konusunda gerçekçi bir imkânının bulunmaması, formun bir BMMYK ya da mevzuatta bahsi geçen bir sivil toplum kuruluşu temsilcisi tarafından imzalanmaması yer almaktadır. AİHM sayılan son unsurla ilgili olarak, idare mensubu olmayan bir kişinin başvurucaya ülkesine dönme niyetinin gerçekliğine tanık olduğunun kanıtı olan bu imzanın, devlet görevlilerinin yetkilerini kötüye kullanma girişimlerine karşı şekli ve yasal bir güvence oluşturduğunu tespit etmiştir.

Ayrıca AİHM, başvurucaya menşe ülkesine gönderilmesi usulünde yasal güvencelerin uygulanmasına ilişkin değerlendirmesinde, başvurucaya Türkiye'nin kuzeybatısında Yunanistan sınırı yakınlarında yakalanmasının ardından Suriye'ye gönderilmesindeki aceleci niteliği de dikkate almıştır. Başvurucaya da ileri sürdüğü üzere göç idaresi yetkilileri kendisini yakaladıktan sonra iki gün içinde Suriye'ye geri göndermiştir. Bu aceleciliğin, başvurucaya Suriye'ye geri gönderilmeden önce yürütmeyi durduracak yolları kullanmasını engelleyici etkiye sahip olduğu AİHM tarafından tespit edilen unsurlar arasındadır.

Gönüllü geri dönüş formunun içeriğiyle ilgili olarak ise, başvurucaya menşe ülkesine gönderen Türkiye'nin başvurucaya

o ülkede karşılaşılabileceği riskleri gerektiği gibi değerlendirdiği görülmediğini, başvuru tarafından önceden basılmış ve imzalanmış formun “menşe ülkesindeki genel ve güvenlik durumu hakkında yetkililer tarafından ayrıntılı olarak bilgilendirildiği” ifadesini taşıdığına doğru olduğunu ancak AİHM’nin başvuru sahibinin okuduğunu reddettiği bu formun, başvuru sahibinin Suriye’deki kişisel durumuna ilişkin herhangi bir spesifik ayrıntı içermediğini ve başvuru sahibinin geçici koruma altına alınmasını haklı kılan olası riskin neden artık geçerli olmadığını açıklamadığını tespit etmiştir. AİHM’e yansıdığı kadarıyla, yetkililer başvuruya Suriye’ye gönüllü dönüş için önceden basılmış bir form imzalatmış ve akıbetiyle daha fazla ilgilenmeden onu hemen o ülkeye geri göndermişlerdir. İşkence yasağını düzenleyen AİHS m.3 hükmünün güvence altına aldığı haklardan feragat edilebileceği varsayılsa bile, her halükârda, başvuru sahibinin Türkiye’den ayrılmakla farkında ve bilinçli olarak 3. maddenin sağladığı korumadan feragat ettiğinin söylenemediği tespit edilmiştir.

AİHM, yukarıda sayılan tüm bu unsurları dikkate alarak usulüne uygun yürütülmeyen gönüllü geri dönüş işlemleriyle otomatik durdurucu etkinin güvencelerini birlikte incelemiş ve başvuru sahibinin menşe ülkesine geri gönderilmesinden önce geri göndermeye itiraz etmesini sağlayacak durdurucu etkiye sahip yollardan yararlanmadığını ve dosyadaki kanıtların başvuru sahibinin itiraz yolundan açık bir şekilde, bir başka ifadeyle bilinçli ve aydınlatılmış olarak feragat ettiğini ikna edici bir şekilde ortaya koymadığı kanaatinde olduğunu belirtmiştir. AİHM, başvuru sahibinin geri gönderilmeden önce Türk hukukunda yer alan kanun yollarını kullanmasının, yetkililerin aceleci

ve yanıltıcı eylemleri ile engellendiğini tespit etmiştir. Aslında AİHM, sorunun başvuru sahibinin imzasını geri çekmesinden ziyade, yetkililerin tüm bu yasal güvenceleri uygulamaması olduğunu, bunu mevcut olayda uygulanan usulün AİHS'e uygun olmasını engellediğini değerlendirmiştir.

AYM 2019/24388 Bireysel Başvuru numaralı dosyada 02.05.2023 tarihinde verilen, 32308 sayılı ve 13.09.2023 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan Abdülkerim HAMMUD kararında -yukarıda ayrıntılı ele alınan AİHM Akkad & Türkiye kararına da atıf yapmak suretiyle tam da rapor konusu şikâyet edilen fiili uygulamaya dair ayrıntılı ve gerekçeli bir ihlal kararı vermiş ve tazminata hükmetmiştir. Ancak bu AYM kararının tam da Resmî Gazete’de yayımlanması haftalarında aynı konudaki şikâyetlerin ciddi oranda artması trajik olmuştur.

AYM Abdülkerim HAMMUD kararında raporumuz kapsamında ele alınan ihlal konularında Göç İdaresi tarafından dikkate alınması gereken oldukça önemli tespit ve değerlendirmelerde bulunmaktadır:

“59. Sınır dışı kararı sonrası başvuru sahibinin adli yardım talebinde bulunması üzerine 17/7/2019 tarihinde baro başkanlığınca başvuru sahibini temsil etmek üzere bir avukat görevlendirilmiştir. Görevlendirilen avukat aynı tarihte İl Göç İdaresine verdiği dilekçe ile vekâlet yerine geçmek üzere adli yardım karar örneğini sunmuş olmasına rağmen 18/7/2019 tarihli “gönüllü geri dönüş istek formu” imzalanırken avukat haberdar edilmemiştir. Nitekim formda başvuru sahibinin vekili namı ile bir imza bulunmamaktadır.

60. Başvuru sahibi, sınır dışı kararı sonrası derhâl adli yardım talebinde bulunmuş; 17/7/2019 tarihinde görevlendirilen avukat

ile görüşmüş ve avukat tarafından 18/7/2019 tarihinde (bir gün sonra) idare mahkemesi nezdinde sınır dışı etme kararının iptali talepli dava açılmıştır. Hâl böyle iken başvurusunun avukatı ile görüşmesinden yalnızca bir gün sonra -ve talimatı ile açıldığı anlaşılan sınır dışı kararının iptali davası ile aynı gün- rızası ile ve bilinçli bir şekilde gönüllü olarak geri döndüğünü söylemek için oldukça güçlü kanıtlar bulunmalıdır.

61. Anayasa'nın 17. maddesinin güvence altına aldığı haklardan feragat edebileceği varsayılsa bile yukarıdaki açıklamalar çerçevesinde başvurusunun sınır dışı etme kararında da kabul edilen menşe ülkedeki, olasılığın ötesinde gerçek bir risk olduğu konusunda yeterli düzeyde bilgilendirilmediği görüldüğü gibi bir gün önce avukatına sınır dışı işleminin iptali için dava açması talimatını veren başvurusunun -hayatın olağan akışına aykırı bir biçimde- refakatindeki aile efradı ile birlikte avukatı veya herhangi bir uluslararası ve ulusal sivil toplum örgütü temsilcisi hazır edilmeksizin imzaladığı form ile bilinçli şekilde, gönüllü olarak menşe ülkesine döndüğünün söylenemeyeceği açıktır.

62. Açıklanan gerekçelerle Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan yaşam hakkının ve kötü muamele yasağının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.”

...

72. Hakkında sınır dışı kararı alınmış ve bu karara karşı iptal davası açması nedeniyle kural olarak yargılama sonuçlanıncaya kadar sınır dışı edilemeyecek olan başvurusunun 6458 sayılı Kanun'un 53. maddesinin üçüncü fıkrasında istisna tutulan “yabancı rızası” gerekçesi ile yargılamanın sonuçlanması beklenmeden derhâl ülkeden çıkışının sağlandığı anlaşılmıştır.

73. Başvurucunun gönüllü geri dönüş istek formunu imzaladığı aynı gün ülkeden çıkışının sağlanması nedeniyle 6458 sayılı Kanun'da sınır dışı işlemine karşı öngörülen -ve dava açma süresinde dahi koruma sağlayan- iptal davasının etkinliğine halel getirilmiştir. Başvurucu, Suriye'ye geri gönderilmesinden önce geri göndermeye itiraz etmesini sağlayacak, durdurucu etkisi olan yollardan yararlanamamış ve başvurucunun itiraz yolundan açık bir şekilde, bir başka ifadeyle bilinçli ve aydınlatılmış olarak feragat ettiği de ikna edici bir şekilde ortaya konulmamıştır.

74. Açıklanan gerekçelerle yaşam hakkı ve kötü muamele yasağı ile bağlantılı olarak Anayasa'nın 40. maddesinde güvence altına alınan etkili başvuru hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.

...

77. Yaşam hakkı ve kötü muamele yasağı ile bu hak ve yasak ile bağlantılı olarak etkili başvuru hakkının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır. İhlalin idarenin geri gönderme şeklindeki işlem ve eyleminden kaynaklandığı anlaşılmıştır.

78. Yalnızca ihlal tespitiyle giderilemeyecek olan manevi zararları karşılığında başvurucuya net 50.000 TL manevi tazminat ödenmesine karar verilmesi gerekir.

TAVSİYELER

1. YUKK'a bağlı şekilde gerekli usul güvencelerine uyulmak ve yargısal denetim yollarının tüketilmesinden sonra sınır dışı etme işlemleri her zaman için söz konusu olabilir. Yine bu kapsamda GGM'lerde idari gözetim al-

tında tutulan yabancıların bir kısmı gönüllü olarak ülkelerine dönmeyi tercih edebilirler. Ancak, sınır dışı etme kararına karşı yasal olarak düzenlenmiş yargısal denetim mekanizmalarına başvurmuş kişilerin yargılama sonucu beklenmeden veya yedi günlük dava açma süresi beklenmeden veyahut başka usulsüz gönüllü geri dönüş işlemleri ile sınır dışı edilmesi, hukuk devleti ilkesi ile bağdaşmamaktadır. Hiçbir sebep ve saikle bu yönde bir işlem yapılmamalı, bu yönde işlem yapan görevliler hakkında müsamaha gösterilmeksizin derhal disiplin işlemleri ve cezai süreç başlatılmalıdır.

2. İşkence ve kötü muamele yasağı en temel hukuk ilkelelerinden biri olup savaş sırasında dahi işkence ve kötü muamele uygulaması meşru değildir. Devletin bu konuda pozitif ve negatif sorumluluğu bulunmaktadır. Bu sebeple işkence ve kötü muamele yasağının ihlal edilmesi veyahut buna göz yumulması söz konusu dahi olmamalıdır. Anket dahilinden verilen cevaplar göstermektedir ki Göç İdaresi Başkanlığı bu konuda acil önlem almalı, gelen bütün ihbarları dikkate alıp işlem yapılmalı, bu yönde bir tespiti olduğunda doğrudan ilgili Savcılığa ihbarda bulunmalı, belli aralıklarla habersiz denetlemeler yapmalı, kendisine bağlı çalışan bütün kişilerin işkence ve kötü muamele yasağına ilişkin eğitim almasını sağlamalıdır.
3. Geri gönderme yasağı (*non-refoulement ilkesi*) suç ve cezaların şahsiliği ilkesi gibi evrensel hukukun en temel, en hayati ve en köklü ilkelerinden biri olup kendisini hukuk devleti olarak tanımlayan her devletin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerden bağımsız olarak bağlı

kalması gereken ilkelerden biridir. Kaldı ki, Türkiye, hem taraf olduğu uluslararası belgelerle (özellikle 1951 Cenevre Sözleşmesi ve AİHS madde 2 ve 3 kapsamında) hem de ulusal yasal mevzuatı ile bu ilkeye bağlı kalacağını taahhüt etmiştir. YUKK madde 4 ve 55 bu konuda oldukça geniş kapsamlı bir yasal koruma sağlamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti, Anayasa’da bir hukuk devleti olarak tanımlanmaktadır. Kaleme alınan işbu raporun temeli ise taraf olunan uluslararası sözleşmeler ve yasal usul güvencelerine rağmen geri gönderme yasağının ihlali yönünde yapılan sınır dışı işlemleridir. Geri gönderme yasağının ihlali yönünde yapılan her türlü işlemin ivedilikle durdurulması, bu yönde tekrar benzer işlemlerin tekrarlanmaması yönünde de her türlü önlemin alınması gerekmektedir.

4. Ankete ilişkin sıkça rastlanan yanıtlardan biri de işkenceye yönelik suç duyurularının soruşturma iznine tabi olmamasına rağmen bu suç duyurularına ilişkin soruşturma izni süreci yürütüldüğüdür. Bu duruma ilişkin Adalet Bakanlığının cumhuriyet savcılarının tümüne bu yönde işlem yapılmaması yönünde yazı göndermesi, bu şekilde yapılan işlemler hakkında gerekli incelemeleri yapması, Göç İdaresi Başkanlığının da işkence iddialarına karşı soruşturma izni kapsamında bilgisi istendiğinde bu duruma dikkat çekerek bildirimde bulunması gerekmektedir.
5. Raporun tamamı incelendiğinde anlaşılacağı üzere birçok şikâyet usulsüz gönüllü geri dönüş evrakı imzalatılması, bu evrakların da avukatlara talep etmelerine rağmen gösterilmemesidir. Gönüllü geri dönüş formlarının

nasıl olabileceğine dair uluslararası standartlar yukarıda anıldığı gibi mevcut olup bu standartlar da dikkate alınarak tek tip bir gönüllü geri dönüş formu şablonu oluşturulması, bu evraklar imzalanırken bağımsız objektif insan hakları temelli kurumlardan birinin hazır bulunması, kişinin sınır dışı sürecine ilişkin avukatı var ise avukatın bu durumdan haberdar edilerek sürece dahil edilmesi, söz konusu formda imzasının olması gerekmektedir. Bu şekilde bir sürecin yürütülmesi Göç İdaresi Başkanlığına yönelik usulsüz gönüllü geri dönüş formu imzalatıldığı şeklinde şikâyetlerde bulunulmasının da önüne geçilecektir.

6. Anketlerde sıkça değinilen konulardan biri de insan onuruna yakışmayan GGM şartlarıdır. Kişilerin bu şekilde bir kurumda tutulması işkence ve kötü muamele yasağının açık bir ihlali olup acilen geri gönderme merkezleri bu yönde denetlenmeli, kişilerin temel ihtiyaçları kesinlikle karşılanmalı, mekânsal ve ekonomik eksikliklere yönelik ilgili diğer resmî kurumlarla ivedilikle iş birliği yapılmalıdır.
7. Raporda bilgisine değinilen birçok avukat ilgili il göç idaresi birimleri ve GGM'lerde çalışan kişilerin temel hukuk bilgisine sahip olmamaları, avukatların kişiye ve kişi hakkındaki bilgilere erişimini hukuka aykırı olarak engellemeye çalıştıkları, avukatlara ve yabancılara kaba davrandıkları konularından çokça yakınmış olup bu sorunun giderilmesi için bu kurumlarda çalışan kişilerin temel hukuk bilgisi, avukatın hak ve yetkileri ve iletişim konularında gerekli eğitimleri almaları gerekmektedir. Bunun yanı sıra bu kurumlarda çalışan kişiler için, göç

alanında çalışmanın zorluğu, sürekli olarak ikincil travmaya maruz kalma ve yoğun iş yükü söz konusu olduğu için düzenli olarak çalışanların psiko-sosyal destek alması için gerekli çalışmaların yapılması bu sorunların çözülmesi konusunda etkili olacaktır.

8. Yasanın yürürlük tarihinde Göç İdaresinin kullandığı veri tabanı olan GÖÇ NET sistemi ile UYAP arasında bir eşgüdüm ve irtibat olmadığı için YUKK madde 53/3'te düzenlenen idari yargıda dava açıldığı bilgisinin idareye bildirim yükümü yasada hayati öneme sahip olarak özel ve emredici bir şekilde düzenlenmiştir (yukarıda "hukuki durum" başlığı altında bu durumun gerekliliğine dair ayrıntılı açıklama yapılmıştır). Ancak aradan geçen sürede ve günümüz itibariyle GÖÇ NET ile UYAP sistemleri arasında teknik eşgüdüm sağlandığının bilindiğine göre Göç İdaresinin ilgili kişi hakkında ceza, hukuk, icra ve idari yargı olmak üzere tüm davalarına anlık erişim imkânı bulunmaktadır. Dolayısı ile Göç İdaresinin istediği zaman GÖÇ NET üzerinden UYAP sistemine baktığında ilgili kişinin idari yargıda iptal davası açıp-açmadığı bilgisine erişebilmesi mümkündür. Bu nedenle yasanın yürürlük tarihinde mevcut olmayan teknik imkânın günümüz itibariyle mevcut olması nedeniyle idari yargıda sınır dışı iptal davası açıldığı bilgisinin idareye bildirilmesi yönündeki asil, yasal temsilci veya Avukata yüklenen emredici düzenlemeye artık fiilen gerek kalmamıştır. Göç İdaresi UYAP erişimi ile re'sen bu kontrolü yapmakla yükümlü olmalı, bu konuda yasal değişiklik gecikmeksizin gerçekleştirilmelidir.

9. Avukatların hem YUKK madde 53/3'te düzenlenen bildirim yükümü, hem de başkaca konularda Göç idarelerine vermek istedikleri dilekçelerde uygulamada sorunlar yaşandığı bilinmektedir. Bu nedenle -YUKK madde 53/3'te düzenlenen bildirim yükümüne karşı yukarıdaki paragrafta tavsiye ettiğimiz yasal düzenlemeden ayrık olarak Göç İdaresinin merkez ve taşra teşkilatlanması olarak bir bütün itibariyle Kayıtlı Elektronik Posta (KEP) uygulamasına geçmesi, gerekli mevzuat değişikliğinin ivedilikle sağlanarak bunu web sitesinde duyurması gerekmektedir. Bu uygulamaya geçişle birçok sorunun çözüleceği umulmaktadır.

Türkiye Barolar Birliği Yayınları : 441

Hukuka Aykırı Gerçekleştirilen Sınır Dışı
İşlemlerine İlişkin Rapor

ISBN: 978-625-6233-02-7

© Türkiye Barolar Birliği
Ekim 2024, Ankara

Türkiye Barolar Birliği
Oğuzlar Mah. Barış Manço Cad.
Av. Özdemir Özok Sokağı No: 8
06520 Balgat – ANKARA

Tel: (312) 292 59 00 (pbx)

Faks: 312 286 55 65

www.barobirlik.org.tr

yayin@barobirlik.org.tr